

Enäjärven alueen linnusto

Heikki Halttunen

Alueen luonto

Enäjärvi latvavesistöineen ja ympäröivine maastoineen muodostaa Etelä-Suomessa poikkeuksellisen monimuotoisen kokonaisuuden, johon kuuluu melkein kaikkia eteläisen Suomen luontotyyppijä. Enäjärven itsessään on toisaalta huomattavan isoja selkivesiä saarineen ja luotoineen ja toisaalta reheviä lahtia. Pikkujärvet ja metsälammet ovat enimmäkseen karuja. Erilaisia suotyyppijä esiintyy - joskin verrattain pienimuotoisina ja suurin osa niistä on jossain vaiheessa ojitettu. Rantametsät ovat paikoin reheviä, mutta enimmäkseen metsätyyppi on mänty- ja kuusimetsää. Kalliomaastoja on runsaasti. Niiden painanteet ovat usein soistuneita ja reheviä. Melkoisia alueita voidaan kuvata erämaaluonteisiksi. Parhaat alueet on aikanaan raivattu pelloksi. Kesäasutuksen myötä huvilatontit ovat monin paikoin hienopuutisia. Entiset rantapelot ovat osittain poistuneet viljelyksestä ja siirtyneet kesäasutuksen piiriin. Monimuotoisista biotoopeista johtuen alueella on mahdollista tavata eri lintulajeja tavanomaista enemmän.

Jatkuvaa tutkimusta

Suomi on maailman eturivin maita lintututkimuksen alalla. Suomen pesimälinnustoa on tutkittu 1970- ja 1980-luvuilla kahdessa valtakunnallisessa Atlas-tutkimuksessa. Sen tarkoituksena oli ns. pesimävarmuusindeksiä käyttäen selvittää koko maan kattavasti 10x10 kilometrin ruutujen alueilla pesivät lintulajit. Myös Enäjärven alueen pesimälinnusto on tutkittu tarkkaan tässäkin yhteydessä. Pesimäaikana on tavattu noin 130 lintulajia, mikä on korkea luku sisämaassa, josta varsinaiset merentanta- ja saaristolinnut puuttuvat. Lajistoon sisältyy vaativia eteläisiä lajeja kuten kertusia ja sirkkalintuja sekä rantakanoja. Toisaalta alueelle ulottuu kaakkoisten lajien

Käpytikka. Kuva HH

kiila kuten kukankeittäjä, pikkusieppo ja idän-uunilintu. Selvästi pohjoista lajistoa edustaa kaakkuri, jonka vankin esiintyminen koko eteläisessä Suomessa keskittyy Enäjärven vesistöalueelle.

Monet linnut vähentyneet

Valitettavasti viimeaikaiset metsänhoitotavat ovat monin paikoin pilanneet metsät lähes kulkukelvottomiksi räjäseiköksi. Tämä on vaikuttanut huonontavasti joidenkin lintujen elinmahdollisuuksiin - metso on alueelta jo lähes hävinnyt. Teeriäkin on viime vuosina ollut varsin vähän, mutta teerelläkin kannanvaihtelu voikin olla suurta muistakin syistä johtuen. Pyitä tuntuu edelleen olevan kuin ennenkin. Nykyisin varsin harvinaista peltopyytä nähdään silloin tällöin ykköstien läheisyydessä sijaitsevan Aneriojärven lähipelloilla.

Hyvistä ympäristöistä riippumatta monet tavalliset linnut ovat selvästi vähentyneet. Näitä ovat mm. peltojen ja niittyjen lajeista pensastasku, keltävästäräkki ja peltosirkku. Syitä vähenemiseen ei tiedetä, mutta pelloilla käytettäviä myrkkijä epäillään syyksi. Yleisistä lajeista myös kivitasku, harmaasieppo ja jopa västäräkkikin ovat hieman vähentyneet. Tosin monien yleisten lintujen vuosittaiset kannanvaihtelut sekä säiden ja ravintolanteen vaiku-

tus on otettava huomioon arviota tehdessä.

Vesilintuja runsaasti

Enäjärvi ja lähialueen lukuisat pikkujärvet tarjoavat hyvät olosuhteet vesilinnuille. Kuikalla ja kaakkurilla on alueella vankat kannat. Pesät sijaitsevat yleensä pikkujärvillä, mutta emot kalastelevat päivittäin Enäjärvellä. Keväinen kuikan ja kaakkurin soidin mahtavine äänineen on mieleenpainuva elämys.

Telkkä on alueen runsaslukuisin vesilintu. Tämä johtuu runsaasti telkkäpönttömäärästä rantojen puissa. Sinisorsa, haapana sekä iso- ja pikkukoskelo ovat hyvin edustettuina, mutta sotkat ovat aikaisemmasta vähentyneet. Punasotka on kokonaan hävinnyt. Parin viime vuosikymmenen aikana alueelle kotiutuneet kanadanhanhet ovat viime vuosien aikana vähentyneet selvästi. Lieneekö tähän vaikuttanut vuonna 1997 ensi kertaa voimaantullut ilman erillislupaa mahdollistettu metsästys vai ovatko ihmiset vain kyllästyneet lintujen jätöksiin laitureilla ja rannoissaan ja lopettaneet ruokkimisen.

Kaksi joutsenlajia pesii järvellä

Vuona 1997 kyhmyjouten pesi ensimmäistä kertaa Enäjärvellä ja pesintä onnistui. Seuraavina vuosina pesä on ollut samalla alueella. Monen vuoden aikana kierteli alueen järvillä myös laulujoutsenkihlapareja, joten niidenkin pesintä on odotettavissa. Vuonna 1998 parit olivat jo tulleet sukukypsiksi ja pesät rakennettiin ainakin Aneriojärvelle, Enäjärvelle ja Omenajärvelle.

Enäjärven pesä oli Arpalahden Kotolahdessa.

On todella upeaa, että järvellämme majailee kaksi joutsenlajia. Laulujoutsenen paluu käy-

tännössä koko Suomen alueelle etelää myöten on nyt totta. 1940-luvulla alkaneen vaimon päättymisen jälkeen joutsenkanta on tasaisesti kasvanut. Keväällä joutsenia saatetaan Anerio- ja Omenajärvellä nähdä samalla silmäyksellä jopa sata.

Härkälinnun ja silkkiuikun väliset runsaussuhteet ovat kehittyneet erikoisesti. 1960-luvun alussa ei järvellä ollut härkälintuja lainkaan. Tätä harvinaisuutta käytiin katsomassa Karjalohjan Särkijärvellä, jossa lintu pesi. 1970-luvun alussa lintu ilmaantui myös Enäjärvelle ja nyt sitä pesii lähes jokaisessa sopivassa lahdenpoukamassa. Ennen niin yleinen silkkiuikku on vähentynyt selvästi aikaisempaan verattuna. Pienempi - erittäin kaunis - mustakurkku-uikku on nykyisin Enäjärven alueella varsin harvoin nähty laji.

Haikarat

Nykyisin harmaahaikara on useimmin tavattu haikaralaji. Niitä on nähty 70-luvun puolivälistä lähtien.

Kaulushaikaran kumeaa soidinhuilua voi keväällä kuulla Salmenuitissa tai jollakin muulla rehevällä ruovikkolahdella. Kattohaikara on alueella onnistuttu näkemään pari kertaa.

Lokit ja tiirat

Nykyisin järven alueella ei enää pesi naurolukkeja. Kalalokkeja pesii tasaisesti pitkin järveä sopivilla luodoilla, kivillä ja lahtien mättäillä. Niiden ja tiirujen pesimistä haittaa minkkien ja muiden pienpetojen ahdistelu.

Muutama harmaalokkiparikin pesii ison selän alueella. Selkälokkipari kyllä lentelee järvellä, mutta pesintä ei liene onnistunut moneen vuoteen.

Pöllöt ja haukat

Huuhkaja ja lehtopöllö ovat alueen peruspöllöt. Valitettavasti huuhkajat ovat täälläkin haukkojen uhkana. Erityisesti kalasääsken poikaset ja jopa emotkin ovat vaarassa. Muutama vuosi sitten huuhkaja söi kalasääsken tekopesässä pesivän emolinnun. Monin paikoin huuhkajat ovat erikoistuneet syömmään elokuun pimeinä öinä pesissään nukkuvat kalasääsken poikaset.

Tuulihaukan näki 1960-luvulla jokaisen isomman peltoalueen yllä saalistuslennossa. Sen jälkeen niitä ei olekaan nähty kuin muuttoaikoina ja silloinkin harvoin. Pohjanmaalla on tuulihaukkakanta saatu jossain määrin elpymään laittamalla sopivia pesäalustoja latojen seinin. Pitäisiköhän meidänkin alueellamme yrittää samaa?

Hiirihaukkoja pesii alueen joka kolkassa

noin kahden kilometrin välein. Mehiläishaukka on alueella pysyvä, joskin vähälukuinen laji. Nuoli- ja varpushaukkoja on muutama pari. Pesittyään pitkään Pirttiniemessä ja sittemmin Salmenniemessä kanahaukkapari metsien hakkuun jälkeen siirtyi järven vii-

ja viitakerttusia sekä sirkkalintuja on mahdollista kuulla avoimien maisemien pensaikkojen laidoilla. Ruisrääkkä, luhtahuitti ja kehrääjä ovat harvinaisia. Rastaskerttusia on aikaisempaan enemmän; varmimpia paikkoja ovat Arpalahdi. Salmenuitti ja Matalan alue.

Muut linnut

Pikkutikka on käynyt kovin vähälukuiseksi eikä valkoselkätikkaa ole onnistunut näkemään yli viiteentoista vuoteen. Harmaapäätikka sen sijaan on runsastunut niin, että nykyisin pesiikin löytyy lähes joka vuosi.

Koskikara on alueen erikoisuuksia. Talvisin koskikaroja voi tarkkailla Enäjärven laskujoen varrella. Parhaimmillaan niitä on nähty paikalla yli kaksikymmentä. Kovien talvien aikana sulaa vettä on niin vähän, että linnuille tulee riitaa ruokailupaikoista. Koskikarat syövät vesiperhosten, korentojen ja muiden pikkuhyönteisten toukkia vesikivien kasvillisuuden suojista.

Usein pääsee myös kuulemaan koskikarojen kaunista hiljaista laulua. Silloin tällöin joku pari jää pesimäänkin kosken partaalle.

Muuttomatallaan olevia hanhia voi nähdä joskus jopa suuriakin parvia. Yleensä silloin on kyse arktisten hanhien - lähinnä valkoposki- ja sepelhanhen muuttoparvet, jotka ovat tuulen takia muuttaneet normaalia Suomenlahtea kulkevaa reittiään pohjoisemmaksi. Toukokuussa on yöllä mahdollista kuulla pohjoiseen matkalla olevien mustalintujen vihellystä taivaalta.

Lintuja rengastetaan

Olemme rengastaneet lintuja alueella 1960-luvulta lähtien. Tähän mennessä on rengastettu n. 9500 lintua. Näistä lähes kaikki on rengastettu pesäpoikasina. Näistä on kertynyt havaintoja kaikkiaan yli 100 eri puolilta Eurooppaa. Eri löydöistä mainittakoon mm. naurulokkeja Belgiasta, Hollannista, Italiasta ja Turkista. Harmaalokki löytyi Saksasta. Kirjosieppolöytöjä on Saksasta ja Marokosta. Laulu- ja punakylkirastaita on lentänyt Jugoslaviaan, Espanjaan, Portugaliin ja Ranskaan, jonne myös lehtokurppa oli päätenyt. Pajulintu on löytynyt Bulgariasta ja lehtokerttu ammuttu Italiassa Po-joen laaksossa. Arpalahden lähistöllä rengastettu mehiläishaukka löytyi kuuden vuoden kuluttua Keski-Unkarista huhtikuussa paluumatkallaan Suomeen. Kaukolöytöjen lisäksi on monista linnuista löytöjä tai kontroleja lähialueilta ja Suomen rannikon saarien lintu-aseteilta.

Joutsen vahtii pesää, Arpalahdi - Kotolahdi. Kuva HH

meisten vanhojen metsien tuntumaan.

Yölaulajat

Joka vuosi teemme toukokuun lopulla tai kesäkuussa yöretken kuunnellaksemme satakieliä, erilaisia kerttusia, sirkkalintuja ja muita yölintuja. Parina viime vuonna suoritettujen retkien tulokset ovat olleet selvästi aiempia huonommat - ehkä vain kevään kylmistä säistä johtuen. Peruslintu yöllä on satakieli, jonka voimakas lauluääni on helppo erottaa kaukaakin. Yleensä aluetta kierrellessä voi kuulla satoja satakieliä. Luhta-

Lokin rengastus. HH